

Thema

Nogmaals 1 Korintiërs 7¹

Naar aanleiding van het rapport van Deputaten Huwelijk en Echtscheiding voor de Generale Synode Amersfoort-Centrum 2005

H. Pathuis en P.L. Voorberg

Er is al heel wat nagedacht over de problematiek van echtscheiding en hertrouw. Deputaten hebben om respons en meedenken gevraagd. We hebben van onze kant geprobeerd daaraan een bijdrage te leveren. Ons artikel gaf een scribent aanleiding tot ‘vermoeide verbazing’.² We voelen ons Abraham: ‘het is ons vergund nog één keer te spreken.’ Het onderwerp, en vooral de erachter liggende benadering van Gods Woord, is zo belangrijk dat we er opnieuw aandacht voor vragen. Dat doen we ook met een zeker enthousiasme. De discussie levert veel op. Ondanks de vermoeide verbazing brengt drs. A.L.Th. de Bruijne het op, breed in te gaan op wat door ons (en anderen) geschreven werd. Deputaten Huwelijk en Echtscheiding (DHE) nemen opposenten serieus en zijn daadwerkelijk bereid rapporten bij te stellen onder invloed van meedenkende critici.³ Dat geeft moed nog een keer in te gaan op het belangrijkste zorgpunt van het hele rapport: de benadering van 1 Korintiërs 7. Te meer omdat het meegaan in de hermeneutiek die hierachter ligt, in de toekomst grote gevolgen kan hebben.⁴

Huwelijk en echtscheiding 2004

Ook in het laatste rapport van DHE (aan ‘Amersfoort 2005’) leggen DHE verbinding tussen het handelen van Paulus in 1 Korintiërs 7 en dat van de kerk in de periode van na het Nieuwe Testament. En zoals oplettende lezers weten, was dat ons aangelegen punt. DHE zetten zich ervoor in, hun bedoelen helder te maken door het kiezen van afgewogen en zuivere formulering en het terugnemen van formuleringen die een verkeerde indruk kunnen wekken. We willen graag uitspreken dat we deze inzet van deputaten bijzonder waarderen. We menen echter op het punt in kwestie helaas *niet nader tot elkaar gekomen te zijn*. En dat spijt ons ernstig. We vrezen met de hermeneutiek van DHE als kerken in de gevarenzone terecht te komen.

Paulus en de kerk

Het draait om de vraag naar de verhouding tussen Paulus-en-het-apostolisch-gezag én de kerk. Je kunt ook zeggen: naar de verhouding tussen inspiratie en illuminatie.⁵

Deputaten verwoordden uitdrukkelijk de uitgangspunten van hun werk: ‘we willen niet anders dan het gezag van de Schrift handhaven. Van daaruit willen we werken. De normen om te spreken over huwelijk en echtscheiding halen we uit dit Woord van God. De canon is een afgesloten geheel, daaraan willen we niets toevoegen. Maar toch moeten we wel zaken uit de Schrift afleiden. Dat doen we op allerlei punten als het gaat over ethiek.’⁶

We zijn dankbaar voor wat hier verwoord is en stemmen er geheel mee in. Maar vervolgens komt dan wel de vraag: hoe functioneert ons nadenken over de concrete toepassing van Gods Woord tot dat Woord van de Here zelf? En op welk niveau staan dan de uitspraken van de kerk over praktische situaties?

Terecht schrijven deputaten: ‘Het is duidelijk dat de kerk niet hetzelfde gezag heeft als Paulus.’ Ze vervolgen echter met de zin: ‘Maar er zijn wel meer zaken die duidelijk maken dat de kerk in het verlengde van de apostel uitspraken doet.’⁷

Voor 1 Korintiërs 7 werken DHE dat zo uit, dat we van Paulus’ handelwijze in 1 Korintiërs 7 leren ‘dat wij als kerk in een nieuwe situatie (dat is een in de Bijbel onvoorziene of niet genoemde situatie) ook een standpunt moeten bepalen tot scheiding.’⁸ Dat betekent dat we als gemeente (in het verlengde van de apostel) de ruimte hebben om een scheiding, die *niet* ontstaan is omwille van overspel of verlating om het geloof, te ‘billijken’.⁹

We verschillen met DHE niet (meer) van mening dat Paulus een aanvulling op de regel van de Here Jezus geeft. Christus gaf slechts ruimte een scheiding te billijken als er overspel had plaatsgevonden.¹⁰ Paulus komt voor een in het onderwijs van de Here niet genoemde situatie te staan. Hij zegt dan ook dat hij voor *die* situatie geen bevel van de Here heeft (1 Kor. 7:10-16). Het betreft een situatie van een gemengd huwelijk, waarin de ongelovige de gelovige partij verlaat. Dan beslist hij met zijn apostolisch gezag, en als geïnspireerd bijbelschrijver legt hij dat vast: in zo'n situatie is de verlaten partij niet gebonden. Met deputaten zeggen we dan dat in dat geval een scheiding wordt gebillijkt en een tweede huwelijk niet als overtreding van Gods (zevende) gebod moet worden beschouwd. Maar we verschillen vooralsnog van mening over de vraag of *de kerk* nu, in het verlengde van de apostel, vergelijkbare uitspraken mag doen. Mag de kerk een bepaalde scheiding billijken, als die niet plaats heeft gevonden vanwege overspel of verlating omwille van het geloof? DHE antwoorden bevestigend. Wij ontkennend. In de volgende paragraaf geven we de argumenten van DHE en plaatsen daarbij onze kanttekeningen.

De kerk in het verlengde van de apostel

Het is de grote winst van dit rapport, dat DHE vanuit de Schrift argumenten aanvoeren om de verhouding tussen het gezag van de apostel en de kerk nader uit de doeken te doen.

Het eerste voorbeeld ontleent DHE aan Matteüs 18:18 ('wat u op aarde binden zult, is gebonden in de hemel'). Dat wordt tot de *apostelen* gezegd, maar wij lezen het gemakkelijk alsof er staat: 'de kerk (van 2005)'. Wij trekken de lijn door van apostelen naar onze ambtsdragers. De kerk heeft uit dit woord van Jezus, gesproken tot de apostelen, afgeleid dat de kerk tucht moet oefenen. De gemeente moet beslissen over de uitsluiting. Dit is voor DHE een argument om te stellen dat de kerk ook de bevoegdheid heeft om echtscheidingen te billijken, zoals Paulus dat deed.

We betwijfelen of deze verwijzing concludent is. Inderdaad menen wij dat onze ambtsdragers vanuit Matteüs 18 bevoegdheid hebben tot bindende en ontbindende tucht, maar dan *uitsluitend vanuit wat in de Schrift geopenbaard is*. Onder tucht zetten mag alleen waar de Schrift zegt dat tuchtmaatregelen moeten worden toegepast. DHE zouden een punt hebben, als de kerken tuchtmaatregelen zouden billijken op grond van aangelegenheden die in de Schrift *niet als tuchtwaardige zonden* worden aangemerkt. Bij 'binden en ontbinden' blijft uitsluitend de Schrift de argumenten aanleveren. Zoals o.i. uitsluitend de Schrift argumenten aan mag leveren op grond waarvan een scheiding te billijken valt.

Bovendien is het nog de vraag of het wel juist is onderscheid te maken tussen de apostelen en de gemeente in deze tekst. Prof. Trimp heeft daarover het volgende geschreven.¹¹ 'De stellige verzekering omtrent de macht van de discipelen om effectief op aarde te binden en te ontbinden (vs. 18) kan niet geïsoleerd worden van de in vs. 17 bedoelde gemeente. De uitleg, dat de in vs. 18 bedoelde macht exclusief aan de apostelen en dus niet aan de gemeente is toegezegd, doet gekunsteld aan en profileert de exegese naar kerkelijke probleemstellingen, die in later tijd actueel zouden worden. In vs. 17 zien wij *discipelen* bijeen. "Discipel" is als zodanig al niet identiek met "apostel". Bovendien gaat het, blijkens de verzen 19 en 20, de Here erom dat aan zijn discipelen duidelijk zou worden de kracht van de samenstemming en van het "symfonische" gebed onder de norm van het evangelie van Christus. Die kracht doet de afstand tussen aarde en hemel wegvallen. Bij het afscheid nemen van een broeder mag er geen tegenstrijdigheid zijn tussen aardse en hemelse beleid (vgl. vss. 10 en 14). Die tegenstrijdigheid wordt onmogelijk wanneer áchter het afscheid het spreken van de gemeente staat. Dat is het verband tussen vs. 17 en vs. 18. Niets wijst erop dat Christus in vers 18 de "discipelen" uittilt uit het geheel van de gemeente, want de scopus van de tekst wijst in geheel andere richting. Daarom heeft men terecht geconcludeerd, dat Mat. 18:18 macht toekent aan de *gemeente*.'

M.a.w.: de kerk gaat hier helemaal niet boven de letterlijke tekst uit! De uitoefening van de tucht door de gemeente vandaag is ook rechtstreeks in het woord van Christus besloten en geen lijn die de kerk later (door)getrokken heeft.

Als tweede voorbeeld wijzen DHE op David die de toonbroden voor eigen gebruik meenam tegen de regel van de Here daaromtrent in.¹² DHE concluderen hieruit dat dus in een bepaalde situatie van de regel mag worden afgeweken.

Onze vraag is echter of deze bepaalde situatie niet heel bijzonder bepaald is, omdat het ten dienste is van het werk van de door God gezalfde koning. 'Hier is geen sprake van de algemene regel van

naastenliefde die gemakkelijk doet omgaan met de wet voor de toonbroden, maar het is het respect voor de door God gezalfde dat ertoe leidt dat heilige broden voor dit bijzondere geval worden gegeven aan iemand die geen priester is. Davids mannen eten er ook alleen maar van omdat het Davids mannen zijn en niet omdat het hongerende mensen zijn.¹³ Bovendien: wil de verhouding tussen Matteüs 12:4 en 5 zeggen dat David ook niet ‘schuldig’ was, of zijn dit los naast elkaar staande vergelijkingen, waarin van een zekere opklimming sprake is? Heeft de Here Davids vergrijp hier eigenlijk wel goedgekeurd, of heeft Hij dat alleen maar niet afgekeurd (of nog magerder: slechts niet gestraft)? En wil je als kerk in een situatie verzeild raken waarin de Here wellicht wel afkeurt, maar niet straft, en dan ook de kerk nog een zeker recht toekennen om zo op te treden? Is dat niet de kerk het recht geven bij de Here op het randje te gaan lopen? Kun je wel iets met deze tekst als er exegetisch (o.i. althans) nog zulke vragen te stellen zijn?¹⁴

Het derde argument van DHE is dat Christus in de Bergrede het zweren integraal verbiedt en toch in de brieven van Paulus eedsformules worden aangetroffen (Rom. 1:9; 2 Kor. 1:23). Mag hieruit dan toch niet afgeleid worden dat de kerk van expliciete verboden van Christus af mag wijken ‘in geval van nood’ (HC zd. 37)? DHE lijken zich aan te sluiten bij de exegese dat het Christus in de Bergrede gaat om het verbieden van de eed binnen de kerkgemeenschap. Dan valt het hun op dat Paulus in genoemde teksten toch de eed gebruikt binnen de kerk. Het mag wel niet (van Christus, zie de Bergrede), Paulus doet het toch. Deputaten leiden hieruit af dat de kerk in nieuwe situaties beslissingen mag nemen, waarbij de regel die er is, niet gehouden wordt om erger te voorkomen: je mag toch zweren ‘als de overheid het eist en in geval van nood’ (HC zd. 37).

Gesteld al dat de opvatting van deputaten juist is,¹⁵ dan zal de exegese nog moeten uitmaken in hoeverre Paulus écht afwijkt van wat Christus in de Bergrede zegt. Zijn het wel eedsformules die hij gebruikt? Deputaten schrijven zelf ook over ‘een soort eed’...¹⁶ En wat betekent het bijvoorbeeld dat het in de Bergrede in dit verband er vooral om gaat, dat ‘uw ja ja is en uw nee nee’? In dat kader wordt eedgebruik verboden. Zie de context, die gaat over het uitspreken van allerlei nep-eden (bij hoofdhaar of bij Jeruzalem). Bovendien, en dat is vooral van belang: in 1 Korintiërs 7 treffen we niet slechts een (te exegetiseren) voorbeeld aan, maar een helder geformuleerde regel, waarbij Paulus zich er expliciet rekenschap van geeft het onderwijs van Christus in de Bergrede aan te vullen.

Het vierde argument van deputaten wijst op de overgang van sabbat naar zondag. De kerk heeft deze regel voltrokken, zonder uitdrukkelijk gebod van God. Zo mag de kerk, zonder uitdrukkelijk gebod van God, echtscheidingen billijken waar Christus dat niet doet. Is de redenering.

Alleen, wij merken op dat de overgang van sabbat naar zondag zich reeds voltrokken heeft *binnen de canon*. De gang van zaken in de Schrift (en een tekst als Op. 1:10) sanctioneren deze overgang. Maar dat is o.i. nog geen argument om de kerk de ruimte te geven, na de afsluiting van de canon en in afwijking van de canon, echtscheidingen te gaan billijken.

Het argument van de noodleugen wordt ook gehanteerd.¹⁷ De gedachte daarachter is dat je in noodsituaties kunt voorbijgaan aan het negende gebod. Inderdaad, uit Gods Woord zelf is duidelijk dat de noodleugen in bepaalde gevallen geoorloofd is. Denk aan het geval van Sifra en Pua, Exodus 1:15, die zelfs werden beloond.

Maar heeft de kerk daarmee het recht verworven nog meer vormen van vals getuigenis te sanctioneren (naast wat de Schrift zelf aangeeft in de noodleugen)? De aanvulling van het zevende gebod door Christus in de Bergrede en door Paulus in 1 Korintiërs 7 is uiteraard geoorloofd. Maar heeft de kerk daarmee ook het recht om meer aanvullingen of uitzonderingen op het zevende gebod aan te leveren dan de heilige Schrift biedt? Van belang is toch ook dat de noodleugen hetzelfde beoogt als het negende gebod: de naaste moet bij ons veilig zijn in ons getuigen. Wanneer Sifra en Pua de waarheid gesproken hadden, hadden ze juist de geest en bedoeling van het negende gebod geweld aangedaan. Maar van eventuele uitzonderingen op het verbod om te scheiden kun je toch niet zeggen dat dat gebeurt om dat verbod juist recht te doen? Het gaat bij de noodleugen om een grenssituatie waarin een handelen dat bij oppervlakkige beschouwing met een gebod in strijd schijnt te zijn, dat toch niet is.¹⁸

Tot slot, uiteraard moet de gemeente bedenken wat God behaagt (Ef. 5:10), onderscheid maken tussen goed en kwaad door het gebruik van Gods Woord (Heb. 5:14) en onderscheiden waar het op aankomt (Fil. 1:19). Maar de norm daarvoor is het Woord van God. De norm is niet inzicht van de kerk, dat is verkregen buiten de canon om of dat zelfs afwijkt van wat in Gods Woord geregeld is. We blijven van mening dat het onjuist is te spreken over in de Bijbel ‘onvoorziene situaties’ zoals door DHE toch nog

steeds gedaan wordt.¹⁹ Gods Woord is genoeg om daaruit af te leiden ook hoe we in situaties van echtscheiding in de 21^e eeuw moeten rechtspreken. Hier is o.i. voluit art. 7 NGB aan de orde.

Echtscheidingsgronden

We erkennen dat het woord ‘grond’ voor misverstand vatbaar is. We delen van harte het pleidooi van DHE om bij alle huwelijksproblemen en echtscheidingen krachtig aan te dringen op verzoening. Tegelijk laat het onderwijs van Christus in de Bergrede zien dat de ene echtscheiding de andere nog niet is. Waar overspel heeft plaatsgevonden, is het huwelijk in zijn wezen aangetast. Elke andere zonde gaat buiten het lichaam om (1 Kor. 6:12-20). En het ingrijpende verschil tussen het huwelijk en elke andere menselijke relatie is nu juist de seksuele component. Bij overspel tast je het huwelijk in de kern aan. Daarom is dat (afgezien van de dood) de enige ontbindende bepaling in het huwelijk. Het lijkt ons dat deze exegese van Christus’ woorden in de Bergrede (e.a.p.) nog steeds alleszins houdbaar is.²⁰ We gaan dat niet opnieuw verdedigen. Dat is al genoeg gedaan, evenzeer als DHE (e.a.) daar al vele keren tegen in zijn gegaan. We krijgen hier het gevoel van een patstelling waarin de GS een beslissing zal moeten nemen.²¹

Het onderwijs van Paulus sluit zich bij dit onderwijs van Christus aan. Als er dus geen overspel heeft plaatsgevonden, valt een echtscheiding niet te billijken. Het kan dan wél zo zijn, dat de kerk zich daarbij neerlegt (1 Kor. 7:10,11). Vervolgens beschrijft Paulus vanaf 1 Korintiërs 7:12 dat er nóg een situatie is die het huwelijk tot in de kern vernietigt en die wél ruimte geeft tot billijken van de echtscheiding. Dat is het geval als in een gemengd huwelijk de ongelovige partij weggaat. We menen dat het hier wel degelijk gaat om verlating *omwille van het geloof*. Want Paulus wil een andere situatie beschrijven dan in vs. 10v.²² Het gaat dus (in dit gemengde huwelijk) niet om ordinare onenigheid. Dít gevallen zijn aan de orde geweest in vs. 10-11. En omdat het nadrukkelijk gaat om een gemengd huwelijk, moet het dus om onenigheid in het geloof gaan. Die is ontstaan nadat een van beide huwelijkspartners tot geloof kwam (zendings situatie). Ook dan geldt: blij elkaar trouw (vs. 12)! Maar als de ongelovige dan toch zijn/haar partner verlaat (vs. 15) - het ligt dus o.i. voor de hand, dat dit omwille van het geloof is -, dan moet de gelovige kiezen tussen het geloof en het huwelijk. Dan gaat het geloof voor. In deze situatie is de verlaten partij niet gebonden. Hier wordt de scheiding gebillijkt. Meer redenen tot billijken van een scheiding leert o.i. de Schrift niet, en moet de kerk dus ook niet billijken.

Verbazend vermoeiend

We betreuren het uiteraard dat we aanleiding geven tot vermoeden en daaraan gepaard gaande verbazing. Drs. De Bruijne krijgt het gevoel dat wij voorbijgaan aan de kerkelijke bezinning van de laatste jaren, die op gang gekomen is omdat de kerken in de praktijk vastliepen met het werken met de bekende twee echtscheidingsgronden. Wij zouden daar te weinig oog voor hebben en slechts terugwijzen naar de twee echtscheidingsgronden en geen antwoord geven op gesignaleerde knelpunten.²³

Misschien zouden we met elkaar de vraag onder ogen moeten zien: hoe komt het dat de kerken in de praktijk zijn vastgelopen? Is dat niet voortgekomen uit het feit dat de twee schriftuurlijke echtscheidingsgronden opgerekt werden?²⁴ Uit 1 Korintiërs 7 werd als echtscheidingsgrond het begrip kwaadwillige verlating gedestilleerd. Vervolgens werden in de praktijk allerlei scheidingen en tweede huwelijken toegestaan. Daarna kwamen we tot de ontdekking dat er nu toch wel erg veel door de beugel kon. Kerkenraden liepen vast omdat vanuit analogieredeneringen steeds meer tweede huwelijken kerkelijk moesten worden bevestigd, terwijl iedereen wel aanvoelde dat dit niet kon. Broeders en zusters gaven na een aantal jaren in dezelfde gemeente voor God en zijn gemeente hun jawoord aan een andere vrouw of man, terwijl terugkeer naar de verlaten huwelijkspartner niet onmogelijk was. In deze praktijk liepen we als kerken vast (ook omdat de praktijk van de kerken steeds verder uiteen ging lopen) en toen gingen deputaten aan het werk.

Nadrukkelijk willen we stellen dat ook wij best wel knelpunten zien. De praktijk van ons werk dringt ons die wel op! De luxe van het niet-‘probleembewust’ zijn is ons niet vergund geweest. We staan alleen een andere remedie voor: terug naar de in de Schrift gegeven ‘echtscheidingsgronden’ en die schriftuurlijk toepassen. Dus zonder ‘oprekken’ en zonder dat we andere argumenten erkennen om een

scheiding te billijken. Zouden we op die manier niet met elkaar kunnen pogen om met ‘nieuw elan’,²⁵ tegen de heersende praktijk in, de stijl van Gods koninkrijk neer te zetten in een samenleving die daar diametraal van afwijkt, tot eer van God en redding van de zijnen, en zo ‘opnieuw inzetten op Gods bedoeling met het huwelijk’?²⁶ We willen in geen enkel opzicht ‘een probleem van de binnenkant aanpakken via de buitenkant’.²⁷ Deze suggestie raakt ons diep. We zijn beiden mensen van de praktijk, die meer dan ons lief is met echtscheiding te maken hebben. We zoeken naar optimale middelen om het scheiden af te remmen, al was het alleen maar met het oog op de kinderen. Het is algemeen bekend (en ook onze ervaring), dat scheiding maar in zeer weinig gevallen echt verbetering van het welbevinden van de gescheiden mensen heeft opgeleverd en bijna nooit dat van de kinderen. Maar dit (praktische) argument hoeft ons niet te leiden. Gods kinderen gaan het meest veilig als ze zich onverkort houden aan de regels van Gods Woord. Hij weet het best wat bij zijn schepsel past, ook in de gebroken werkelijkheid van na de zondeval. Daar zoeken we naar. In die intentie verschillen we zeker niet van deputaten.

Voldoende

DHE noemen een aantal situaties waarin de Schrift niet zou voorzien en waarin de kerk, in het verlengde van Paulus, zelf de scheiding zou mogen billijken. We lopen die voorbeelden na om te zien of de door ons verdedigde opvatting daarop inderdaad vastloopt. We lopen hierbij het risico tamelijk hardvochtig over te komen.²⁸ We hopen dat de lezers ervan willen uitgaan dat dit zeker niet de bedoeling is, maar dat we ook om niet te wijldopig te zijn enigszins zakelijk moeten schrijven. De Bruijne noemt het voorbeeld van een ‘systematisch mishandelde vrouw’.²⁹ Het zou inderdaad keihard zijn tegen zo’n zuster niet meer te zeggen dan dat ‘zij haar huwelijk zonder meer voortzet’. Is het billijken van echtscheiding dan de/een weg? We denken van niet. Allereerst bied je alle mogelijke hulp. Dan kan er van alles gebeuren. Het kan zijn dat de man door het kerkelijk vermaan de band met God (en de kerk) breekt. In dat geval kan de situatie van 1 Korintiërs 7:12v zich gaan voordoen. Het is ook mogelijk dat een kerkenraad op grond van 1 Korintiërs 7:10v adviseert tot tijdelijk uiteengaan. En dan moet er ook professionele hulp worden geregeld: wat mankeert zo’n ‘systematisch mishandelende man’? Is hier elkaar trouw zijn in gezondheid en (psychische) ziekte aan de orde? Laten we in elk geval niet verder gaan dan scheiding van tafel en bed (deputaten hebben zelf toch niet voor niets zo nadrukkelijk weer op deze mogelijkheid gewezen?). Wanneer de kerkenraad heeft berust in een (al dan niet wettelijk geregelde) scheiding van tafel en bed, kan hij voor zover mogelijk zoeken naar en werken aan wegen die leiden kunnen tot het weer samenwonen van beide echtgenoten. Vergelijkbaar is het voorbeeld dat deputaten in hun rapport noemen van een vrouw die getrouwd is met een psychopaat, die haar leven terroriseert en zelfs bedreigt en die het gezin stuk maakt. Deputaten schrijven: ‘Volgens ons moet de kerk in zo’n situatie meer doen dan een afwachtende houding aan de zijlijn aannemen - we hopen maar dat de vrouw geloof en kracht genoeg heeft om vol te houden. Maar het lijkt ons een onaanvaardbare manier om als kerk “je handen schoon te houden”. ... In zo’n situatie dient de kerk, als er geen andere uitweg meer is, evenals Paulus in 1 Kor. 7 te zeggen: hier bent u niet gebonden.’³⁰ Deputaten menen kennelijk dat hier dus 1 Korintiërs 7:15 van toepassing is. Wij vragen ons af: waarom niet 1 Korintiërs 7:10-11? Door zijn of haar psychische ziekte kan de een de ander het leven heel moeilijk maken, samen wonen onder één dak zelfs onmogelijk maken. Wij zouden er hier op willen wijzen dat de ziekte geen overspel is waardoor het huwelijk breekt. Al is het met schroom, moeten we elkaar toch niet wijzen op de beloften om elkaar trouw te zijn in gezondheid en ziekte? We zouden ervoor willen pleiten het uitgangspunt te nemen in de hierboven beschreven benadering: professionele hulp en in het uiterste geval scheiding van tafel en bed.

De Bruijne geeft ook het voorbeeld van een heel jonge man of vrouw die na een ondoordacht gesloten huwelijk al spoedig weer gescheiden is.³¹ Het is heel wat om dan een heel leven zonder huwelijk voor je te hebben, terwijl je het hebt gekend. We erkennen dit. Maar wat zegt Psalm 15 in dit verband: wie tot zijn schade heeft gezworen...? Heeft de huwelijksbelofte voor God en zijn gemeente niet de kracht van een eed? Zou zo’n jonge broeder of zuster met een vrij geweten weer zulke beloften mogen geven aan een ander, terwijl de eerste man of vrouw nog leeft en ‘vrij’ is? Wordt dat dan geen aanfluiting? Er loopt immers nog een broeder of zuster rond aan wie hij of zij trouw heeft beloofd tot de dood scheiding zou maken?! Bovendien: zijn er niet nog vele anderen die een ongehuwd leven tegemoet

moeten zien (vanwege een bepaalde handicap bijvoorbeeld, of ‘gewoon’ omdat ze niet de ‘ware Jacob/Jacoba’ hebben ontmoet)? En zijn er niet vele anderen die geen normaal huwelijksleven meer kennen ten gevolge van ziekte of ongeluk? Zou dat voor hen dan niet te zwaar zijn en voor zo’n jong gescheiden broeder of zuster wel?

Een ander voorbeeld van De Bruijne is dat van een moeder van een opgroeiend gezin, die na haar scheiding in grote problemen komt en van wie de kinderen dreigen te ontsporen omdat de stabiliteit in huis verdween.³² We vragen: is dan een tweede huwelijk een wettig redmiddel? Mag dat de remedie zijn tegen het dreigend ontsporen van de kinderen? Wat zegt dan de belofte dat de Here zegen geeft waar men trouw zijn geboden naleeft? Mag je dan niet op bovennatuurlijke hulp rekenen? En de Here laat ons toch niet voor niets in de gemeenschap van de kerk leven? Het gaat er niet om als kerken de ‘handen schoon te houden’, maar wel om de goede weg te wijzen, waar mogelijk te helpen en hulp te zoeken, en niet te billijken waar op grond van Gods Woord niet gebillijkt mag worden. Waar iemand dan toch de weg van een tweede huwelijk opgaat, moet de kerk handelen in de wijsheid en barmhartigheid van Christus. Maar dat is wat anders dan dit op voorhand billijken.

Valt incest onder overspel? Of voorechtelijk geslachtsverkeer? En homoseksuele gemeenschap?³³ Hier moet de exegese beslissen. Een voorzet: incest en homoseksuele gemeenschap lijken ons overspel.

Voorechtelijk geslachtsverkeer (met een ander dan de latere huwelijkspartner, veronderstellen we) zal besproken zijn, als het goed is, vóór het huwelijk gesloten is. Als dan de schuldbelijdenis aanvaard is en er vergeven is, mag dit geen rol meer spelen in een scheidingssituatie. Waar het later ‘boven tafel komt’, hangt er veel van af in welk kader het ter sprake komt. Het heeft in ieder geval niet plaatsgevonden tijdens het huwelijk en het bestaande huwelijk niet doorbroken.

Is begerig kijken naar een andere vrouw (volgens Christus ‘echtbreuk’), grond voor scheiding?³⁴ Er is, dachten we, een algemeen aanvaard onderscheid tussen begeren en kijken, en de daad.

Het hek van de dam

Deputaten stellen zelf ook de vraag aan de orde of bij hun benadering niet het hek van de dam is: ‘Als we zo met het zevende gebod om kunnen gaan: in allerlei nieuwe situaties de regel niet toepassen, zouden we dit dan niet met alle geboden kunnen doen?, zo vragen critici zich af’. Daarop antwoorden deputaten zelf: ‘We denken dat deze vraag niet terecht is. Niet bij alle geboden staan uitzonderingen beschreven.’³⁵ Maar als we als kerken van deze tijd, naar analogie van Paulus, zelf uitzonderingen op het zevende gebod erbij mogen bedenken, waarom mogen we dan niet, evenzeer naar analogie van Paulus-bij-het-zevende-gebod, bij andere geboden uitzonderingen acceptabel vinden? Dat kan dan in meer situaties noodzakelijk gevonden worden. We hebben er eerder aandacht voor gevraagd, toen we verwezen naar het toepassen van andere geboden of regels van de Schrift inzake bijvoorbeeld het afwijzen van homoseksueel samenleven en ambtelijke dienst door zusters van de gemeente. We zijn er dus niet helemaal gerust op dat het hek echt niet van de dam gaat, bij de benadering van deputaten. Als we zo, we menen het toch zo te moeten aanduiden: eigenmachtig met de Schrift om mogen gaan, kan dat meer gaan gebeuren.

Conclusie

We menen dat niet overtuigend is aangetoond dat de Schrift meer ruimte geeft om zich legitiem neer te leggen bij een echtscheiding dan bij overspel en kwaadwillige verlating om het geloof (à la 1 Kor. 7:15). We zouden ervoor willen pleiten als kerken met nieuw elan naar die heldere regels terug te keren, en van daaruit te werken aan trouw in de huwelijken en preventie van echtscheidingen. Laten we voor die stijl van Gods koninkrijk opkomen, en die met verve verdedigen in deze wereld en in deze tijd. We hopen dat de GS van Amersfoort in die zin besluit.³⁶

Noten:

^{1.} Dit artikel is eerder deze maand in twee afleveringen verschenen in de *Gereformeerde Kerkbode Groningen-Fryslân-Drenthe*.

2. Ons artikel in: *Gereformeerde Kerkbode Groningen-Fryslân-Drenthe* 26 maart 2004. Bedoelde reactie in: A.L.Th. de Bruijne, 'Oud en Nieuw. De kerkelijke discussie rond echtscheiding 1', in: *De Reformatie*, jrg. 79 (2003-2004), p. 670.
3. Bij wijze van voorbeeld wijzen we op de bespreking van de uitdrukking 'hardheid des harten' in: De Bruijne, a.a. 4, p. 717v.
4. We verwijzen hier naar het artikel 'Schriftverstaan' dat verschenen is op de website *gereformeerdbleven.nl*. De schrijvers van dat artikel baseren zich vooral op het rapport aan de GS van Zuidhorn. We zouden het zeer op prijs stellen als DHE op dit artikel willen reageren, omdat het op constructieve wijze fundamentele vragen aan de orde stelt, die ons buitengewoon benieuwd maken naar de visie van DHE.
5. Zie het in noot 3 genoemde artikel aan het slot.
6. *Rapport DHE aan 'Amersfoort 2005'*, p. 12,13.
7. *Rapport DHE*, p. 16.
8. *Rapport DHE*, p. 16.
9. *Rapport DHE*, p. 16.
10. We realiseren ons dat DHE het met deze benadering van de Bergrede niet eens zijn. In het vervolg komen we daar nog op terug.
11. C. Trimp, *Ministerium*, Groningen 1982, p. 164 (met dank aan ds. P.L. Storm voor deze verwijzing).
12. *Rapport DHE*, p. 17.
13. J. van Bruggen, *Mattheüs. Het evangelie voor Israël*, Kampen 1990, p. 213.
14. Bovendien: de spits van Mat. 12:4 is toch de bevoegdheid van de gezalfde des Heren? Zoals Nielsen kort en goed samenvat: 'met de verwijzing naar de handelwijze van David en de zijnen wordt bedoeld: als David zijn mannen toestond de wet te overtreden door hen de toonbroden te laten eten, toen ze honger hadden - hoeveel te meer mag de Messias, Jezus, dit zijn discipelen toestaan, wanneer zij honger hebben' (J.T. Nielsen, *Het evangelie naar Mattheüs dl 1*, Nijkerk 1971 p. 239). Wederom dank aan ds. P.L. Storm.
15. Prof. dr. J. Douma is bijvoorbeeld van oordeel dat je vanuit het geheel van de Schrift niet kunt volhouden dat het de strekking van Mat. 5 is dat de eed nooit gebruikt mag worden binnen de kerk. Zijn argumentatie is onder andere: 'Allereerst zegt Christus in de Bergrede duidelijk dat Hij niet gekomen is om de wet en de profeten te ontbinden, maar juist gekomen is om die te vervullen (Mat. 5,17vv.). Uit veel plaatsen in de wet en de profeten hebben we reeds kunnen opmaken dat de HERE er een eer in stelt wanneer zijn volk bij zijn naam zweert (zie ook nog bijv. Jes. 45,23; Jer. 4,2; 12,16). Welnu, dan is de vraag reeds daarom voor de hand liggend, of ook het *oprechte* eedzweren onder het vonnis van Mat. 5 en Jak. 5 valt.' Verder wijst hij er bijvoorbeeld op dat ook Christus zelf Zich onder een eed heeft laten plaatsen tegenover de hogepriester (Mat. 26:63v) (J. Douma, *De Tien Geboden*, Kampen 1999, p. 123v).
16. De Bruijne, a.a. 3, p. 703. *Rapport DHE*, p. 17.
17. De Bruijne, a.a. 3, p. 703. *Rapport DHE*, p. 20.
18. Zo B.M. Lee in *Mendacium Officiosum*, Groningen 1979, p. 154. Vgl. p. 99 over de noodleugen die juist die loyaliteit en trouw aan de naaste betoont, die de *veronderstelling* is van het negende gebod. (Met dank aan ds. P.L. Storm voor deze verwijzing.)
19. *Rapport DHE*, p. 18. Het lijkt ons onmogelijk dat de Hére bepaalde situaties niet zou voorzien. Valt er dan wel te spreken van door de Schrift niet voorziene situaties? De Here is toch de eerste Auteur van de Schrift. Daarom pleiten we voor het spreken over niet genoemde situaties.
20. De Bruijne stelt dat, waar we bij overspel op vergeving aandringen, overspel niet meer als echtscheidingsgrond kan worden opgevoerd (a.a. 2, p. 687 en A.L.Th. de Bruijne, 'Gesprek rond echtscheiding', in: *De Reformatie*, jrg. 80 (2004-2005), p. 220. Hier speelt het woord 'grond' ons parten alsof dat een soort recht tot scheiden zou verlenen. In de hoofdtekst hebben we aangegeven hoe we het woord grond willen gebruiken. Aan dat woord zal in dit verband steeds deze bepaalde uitleg gegeven moeten worden.
21. We doelen op de exegese van desbetreffende gedeelten, zoals die door De Bruijne o.a. gegeven wordt in: a.a. 2, 687. Hier wordt gewerkt met argumenten uit de historische context. O.i. moet je daar voorzichtig mee zijn, omdat die niet canoniek is. Ook wordt geargumenteed met het feit dat iets in parallele plaatsen niet wordt genoemd (A.L.Th. de Bruijne, 'Gesprek rond echtscheiding', p. 219). Het werken met argumenta e silentio heeft (eveneens) z'n gevaarlijke kanten.
22. Paulus onderscheidt deze situatie van de vorige door het gebruik van het woord 'maar', vs. 12.
23. De Bruijne in: a.a. 1, p. 670.
24. *Rapport DHE*, 19. Zie ook A.L.Th. de Bruijne, 'Gesprek rond echtscheiding', p. 218.
25. De Bruijne, a.a. 1, p. 673.
26. De Bruijne, a.a. 2, p. 686.
27. De Bruijne, a.a. 2, p. 685.
28. De Bruijne vraagt daar terecht ook aandacht voor, zie: 'Gesprek rond echtscheiding', p. 221.
29. De Bruijne, a.a. 1, p. 673.

30. *Rapport DHE*, 19; De Bruijne, a.a. 3, p. 702; id. 'Gesprek rond echtscheiding', p. 220.
31. De Bruijne, a.a. 4, p. 719.
32. De Bruijne, a.a. 4, p. 719.
33. *Rapport DHE*, p. 18.
34. *Rapport DHE*, p. 19.
35. *Rapport DHE*, p. 20.
36. Dat is dus wat anders dan sinds 1996 niets doen en valt dus niet onder de aanduiding 'zwakgebod' o.i., cf. A.L.Th. de Bruijne, 'Gesprek rond echtscheiding', p. 218.